

Samtidigt går det förstås att fundera över vilka konsekvenserna av det är.

Dessa diskussionspunkter ska dock inte tolkas som några starka invändningar. På det stora hela är *Könade gränsdragningar på handelns arbetsplatser* en både intressant, välbehövad och läsvärd avhandling som behandlar en stor och viktig del av den svenska arbetsmarknaden, men som trots det till stor del varit obeforskad. Ett förhållande som kanske säger något om de könade gränsdragningar som ritats upp inom universitet och forskningspolitik och som skulle ha en del att vinna på lite rotation. Jag ser fram emot fler studier av Kristina Johansson i framtiden.

Magdalena Petersson McIntyre

Docent i etnologi vid Centrum för konsumtionsvetenskap, Göteborgs universitet

Gustav Westberg

Legitimerade föräldraskap 1870-2010. En diskurshistorisk undersökning
Akad. Avh. Stockholms universitet 2016

2

Föräldraskap som social praktik är något som kan förstås mot bakgrund av tid, plats och rådande synsätt. I Gustav Westbergs avhandling *Legitimerade föräldraskap 1870-2010. En diskurshistorisk undersökning* analyseras hur föreställningar om föräldraskap har filtrerats ideologiskt under de moderna epokerna. Det empiriska materialet består mestadels av texter från tidskrifter, såväl redaktionellt material som reklam. Det har analyserats med utgångspunkt i teorier om föräldraskap i kombination med teorier om modernitetens framväxt och genomslag.

Syftet är att undersöka hur föräldraskap legitimeras i sakprosatexter från 1870-talet, från 1940-talet och från 2010-talet. Den övergripande frågan är följande: Hur besvaras frågan varför vi ska vara föräldrar på ett visst sätt i olika tidsperioder? Undersökningen beskrivs som diskurshistorisk i ett kunskaps- och maktanalytiskt perspektiv. Här återfinns feministiska, kritiska och även generella teorier som kan härledas från Foucaults syn på kunskap. Avhandlingen är språkvetenskaplig och använder språkliga analysperspektiv, främst hämtade från socialsemiotiken.

Grovt kan avhandlingens empiriska huvudresultat beskrivas som att moderskap dominerar som föräldraföreställning. Detta förändras inte mycket genom de undersökta

perioderna. Under 1870-talet anses kvinnor vara kallade av gud till föräldraskap, och den manliga position som förekommer parallellt är som ledare för hela familjen. Även diskurser om stränghet gentemot barnen samt patriotism präglar den tidigmoderna perioden. Den kvinnorättsrörelse som växer fram försöker frammana en föräldraställning som bildad, detta som ett led i ökande krav på att kvinnor ska ges möjligheter att utbilda sig. Emancipationen hänvisar bland annat till att moderskap är en mycket ansvarsfull samhällsposition, som föranleder ett behov av bildning och generellt stora kunskaper, eftersom det skulle gynna barnen utveckling.

De emancipatoriska diskurserna utvecklas under 1940-talet, och föräldrar kommer generellt att uppfattas ha en betydelsefull roll i samhällsutvecklingen, särskilt som aktör i de förbättringar som står perioden präglas av. Föräldrarna, underförstått mödrarna, förväntas ingjuta sundhet hos barnen, som därmed kan växa upp till pålitliga och ansvarskännande medborgare. Ännu under 2010-talet positioneras föräldraskap som i första hand en kvinnlig angelägenhet – och som en del av en naturlig kvinnlighet. Detta kvinnliga föräldraskap ses dock numera som tidsbestämt. Det tillåts förvisso dominera livet, men endast under en avgränsad period. Manliga föräldrar positioneras mer som frivilliga deltagare i ett aktivt föräldraskap – till skillnad från de självskrivna kvinnorna. Männens deltagande framställs mest som ett spännande och personlighetsutvecklande inslag i livet.

Ett stråk av nationalism går genom modernitetens föreställningar av föräld-

raskap: det handlar först om en moderlig plikt att producera goda medborgare genom sitt föräldraskap. Det övergår till en koppling mellan moderlighet och ett idealiserat "svenskt" föräldraskap. Svenska föräldrar framställs ända in i 2010-talet som mer moderna, upplysta och insiktsfulla än föräldrar från andra länder.

Kvinnor har således sedan 1800-talet uppfattats ha en särskild benägenhet till instinktiva lyckokänslor när de blir föräldrar. Diskursforskaren Ruth Wodaks definierar naturlighet som neutraliserade föreställningar, det vill säga det naturliga är något socialt konstruerat. I avhandlingen är den naturliga lyckokänslan något som uppstår genom biologiska (hormonella?) förlopp, till exempel efter förlossningen och vid amning. Sådana processer är även de socialt konstruerade, särskilt om de skrivs fram som lyckobringande på ett lätt normativt sätt, vilket är fallet. Man kan dock fråga om texter om adoption och flaskmatning skulle frammana samma positioneringar av den naturligt lyckliga modern eller om dessa praktiker ännu inte är lika neutraliserade.

Analysen av skrift och bild som semiotiska resurser i texterna visar en viktig skillnad mellan hur föräldraskap representeras. Det visuella framstår som konkret och individualiserat – men samtidigt aningen konservativt. I skrift kan föräldraskapet förhandlas som både kollektivt och könsneutralt, men på bilderna förekommer nästan alltid en moder. Diskurser som aktualiserats och legitimerats tidigare i historien kvarhålls och förgivetts därmed i tidskrifternas bildval.

Anthony Giddens har beskrivit den

senmoderna perioden som en tid präglad av mångfald och av människors frihet att skapa sig sin egen identitet och livsstil. Breda valmöjligheter kan således förväntas bli reflekterade i avhandlingens texter. Men här förekommer ingen som helst representation av andra föräldrar än de som ingår i en heteronormativ kärnfamilj. Inga ensamstående föräldrar således, eller plastföräldrar, adoptivbarn, inga kulturmöten inom familjer, samkönade par som föräldrar, och så vidare. I de publikationer som vänder sig till föräldrar verkar möjligen sådana förgivettaganden spegla en brist på mångfald i synen på föräldraskap, som alltså nått ända in i vår tid. Eller så har urvalsmetoder lett till en uteslutning av alternativ till det normaliserade fallet.

Förgivettagna heterosexuella kärnfamiljer är inte den enda påtagliga bristen på mångfald: de föräldrar som representeras i bildmaterialet är alla vita. I och med det illustreras vilka utseenden som automatiskt associeras med svensk nationalitet – och därmed en idealiserad svensk barnuppfostran. Det skulle vara intressant att i kommande studier få se en språkvetenskap som förmår blottlägga dessa förgivettagna (västerländska) diskurser, inte minst de som har sin grund i postkoloniala föreställningsvärldar. Diskursanalytikern Shi-Xu har ibland hävdad att det kan vara svårt att synliggöra dessa diskurser med analysmodeller som utvecklats inom europeisk teoribildning, och som baserats på empiri som genererats ur europeiska data, liksom ett visst kunskapsperspektiv. För att vi ska kunna förstå ett utomeuropeiskt perspektiv på språk- och diskursorient-

rade frågeställningar bör förmodligen fler (norm)kritiska perspektiv än de som redan förekommer införlivas om analysen av sociala praktiker som föräldraskap ska kunna förstås bättre.

Westbergs avhandling tar sig an ett historiskt textmaterial utifrån en bred diskursiv utgångspunkt och genomför sin analys med en komplex, textnära språkanalytisk modell. Westberg visar skicklighet i att analysera data systematiskt och välgrundat. Jämförbarheten mellan tidsepokerna är tydlig och de diskontinuiteter som blottläggs synliggör flera centrala teman som framstår som relevanta – främst kön, nationalitet, expertdiskurs och livsstil. Som det främsta bidraget ser jag kombinationen av kritiska och feministiska perspektiv å ena sidan och den transtextuella analysansatsen å den andra. Härigenom visar Gustav Westbergs undersökning på nya kombinationer av teorier och metoder som är användbara i analys av sociala praktiker över tid. En annan styrka är den aktuella och rika forskningsbakgrund som har tillåtits vägleda undersökningens olika delar. Westberg visar även hur textanalys kan genomföras framgångsrikt inom det poststrukturalistiska paradigmet, något som sannolikt kommer att bidra till en vidareutveckling av språkvetenskaplig och socialsemiotisk metodologi. Kort sagt: det här är en avhandling som på många sätt bildar en lämplig startpunkt för kommande undersökningar inom det diskurshistoriska området.

Mats Landqvist

Professor vid Institutionen för kultur och lärande, Södertörns högskola